

Píše Jana Dušek Pražáková

(E*forum, 04. 10. 2017)

Karlovy Vary, Mariánské Lázně a Františkovy Lázně, města označovaná jako západočeský lázeňský trojúhelník, se od doby Goethovy staly pro zámožné kruhy módním, přitažlivým cílem. Díky blahodárným účinkům zdejších pramenů je do svého itineráře zařazovaly i přední osobnosti kulturního života z celé Evropy a reportáž Marka Twaina o „rakouské továrně na zdraví“ se dostala dokonce na stránky *Chicago Daily Tribune*. O svůdné lázeňské atmosféře vypráví nová publikace ***Literarischer Reiseführer Böhmisches Bäderdreieck. Karlsbad, Marienbad, Franzensbad*** (2016, Literární průvodce českým lázeňským trojúhelníkem. Karlovy Vary, Mariánské Lázně, Františkovy Lázně) autorů **Roswithy Schieb** a **Václava Petrboha**, která ve čtenáři vzbuzuje chuť zavítat sem hned příští víkend na kúru. Mezi hýčkávkami procedurami pak může bloumat ulicemi s tímto průvodcem v ruce a odhalovat kouzlo zdejší úchvatně vrstevnaté minulosti.

Kniha představuje čtenářům nejslavnější hosty lázní, kteří si zdejší atmosféru opakovaně přijížděli vychutnat doslova na vlastní kůži. Zejména spisovatelé ji pak zachycovali v různých literárních formách, ať už v básních, denících či dopisech; leckoho však prostředí inspirovalo k intenzivní práci na textech, jež se dnes řadí ke klenotům světové literatury – Ivan Alexandrovič Gončarov zde například napsal zásadní pasáže románu *Oblomov*, Goetheho zase odmítnutá žádost o ruku devatenáctileté Ulrike von Levetzow vyprovokovala k básni *Marienbader Elegie* (Elegie z Mariánských lázní). Vzniklo mnoho literárních děl zasazených přímo do zdejšího prostředí.

Vedle zápisků bystrých pozorovatelů z řad spisovatelů kniha uvádí, jak na lázeňský pobyt reaguji skladatelé, filozofové, malíři i panovníci – vedle těch rakouských zde byl hostem ruský car Petr I. Veliký nebo britský král Eduard VII. Nejstarší a nejslavnější ze tří měst pak ke čtenáři nejosobitěji promlouvá například dojmy Friedricha Schillera, Charlese Sealsfielda, Adalberta Stiftera, Theodora Fontana nebo Nikola Vasiljeviče Gogola. Johann Wolfgang Goethe sem mezi lety 1785 a 1823 zavítal dokonce třináctkrát a úvahy o geologii Země podnícené těmito návštěvami se odrazily i v jeho Faustovi. Nejmladší Mariánské Lázně lákaly nejednoho pacienta svou pověstí jako místa zahaleného do melancholického oparu, k čemuž přispělo právě Goethovo milostné vzplanutí. Zavítali sem mimo jiné též Arthur Schnitzler, Friedrich Nietzsche, Frédéric Chopin, Richard Wagner nebo Gustav Mahler. Nejmenší a nejklidnější Františkovy Lázně, položené na rozdíl od prvních dvou měst na rovině, proslavila kromě pramenů sírnoželezitá slatina. Léčit se sem i kvůli ní jezdily především ženy. Ve svých raných textech se do skladby místní společnosti břitce strefuje Marie von Ebner-

Eschenbach, ale výjevy z promenád glosují i Božena Němcová a Fanny Lewald nebo také mladý Friedrich Nietzsche.

Lázeňský ruch okolo pramenů, odpočinkové procházky i společenská konverzace podél promenád a v přilehlých parcích, uhlazená elegance lázeňských sálů – tyto výjevy přiváděly nejednoho intelektuála k myšlence, že sleduje divadelní scény a současně že se vlastně ocitá sám na jevišti, ve zmenšenině světa. Během léčebné kúry trvajících zpravidla několik týdnů mají hosté dost času pozorovat, jak tu ve zvýšené koncentraci vyvěrají nejen cenné prameny, ale také koloběh života a smrti – jako by zdejší prostředí podzemními procesy násobilo vjemy. V dosahu pramenů se tvůrčí síly umělců probouzely – ostatně pokud je sem přivedly tělesné útrapy, je nasnadě, že tvůrčí blok se odpočinkem uvolnil. Ale ne všem pobyt zde prospíval. Jestliže je ruch lázní přirovnáván k metafoře divadla, najdeme v knize četné doklady toho, že katarze se nedostaví zdaleka vždy, nebo – použijeme-li metaforu, která se přímo nabízí – že lázně nejsou pro každého hřejivou koupelí, ale někdy spíše ledovou sprchou. Svědčí o tom dopisy či deníkové záznamy hostů, jejichž původní představy se nenaplnily kvůli nudě, přetvářce, snobství nebo zkrátka jen kvůli odporu k oné ze země vyvěrající tekutině.

Živou historii prostranství, ulic a domů ilustrují autoři na značném množství pečlivě shromážděných citátů zejména z období od osvícenství až po meziválečná léta. Z textu jasně vyplývá, proč se Karlovy Vary, Mariánské Lázně a Františkovy Lázně staly magnetem také jisté části intelektuální elity. Kniha je totiž koncipována jako multiperspektivní vyprávění o genu loci jednoho z nejpozoruhodnějších regionů Evropy své doby, kam se sjížděli všichni, kdo tady jednak chtěli léčit své tělesné neduhy a jednak chtěli nahlédnout pod pokličku míst, o nichž se všude tolik mluvilo. Na hodnotě knize ovšem nepřidávají pouze přehledně seřazené citáty a jejich uspořádání, kterým se autorům podařilo vytvořit plastický obraz jedné výjimečné lokality. Najdeme zde totiž také další užitečné součásti každého správného průvodce jako jmenný rejstřík, seznam literatury spojené s lázeňským trojúhelníkem, dále ilustrační mapky, historické pohlednice a fotografie nebo kresby – jako tu, kterou pořídil sám Goethe, fascinován živelnou silou podzemní vody, po esteticky oslnivé události v jedné z karlovarských ulic, jejíž dlažbou si mohutný pramen proklestil cestu ven.

Hlavní autorka knihy Roswitha Schieb vystudovala germanistiku a dějiny umění. Vedle esejů a knih o divadle publikovala kulturněhistorické cestovatelské příručky o Rujáně (*Deutschlands mythische Insel*, 1999) nebo o Slezsku a Haliči (*Reise nach Schlesien und Galizien. Eine Archäologie des Gefühls*, 2000). Napsala také Literárního průvodce Vratislaví (*Literarischer Reiseführer Breslau. Sieben Stadtspaziergänge*, 2009). Spoluautorem publikace je Václav Petrbok, působící na Ústavu pro českou literaturu Akademie věd ČR a v Centru Kurta Krolopa pro německou literaturu v Čechách na Karlově univerzitě v Praze. Ten v knize popisuje, jak byly lázeňský život a česko-německé vztahy v kraji reflektovány v české literatuře.

Před čtenářem se otevírá celá paleta prostředků k jejich uchopení: Josef Hora se

v roce 1927 pousmívá nad tvrdošíjnou snahou Čechů zaujmout vůči převážně německým lázním vyhraněnou pozici, zdůrazňující českou jedinečnost, která se kupříkladu už před první světovou válkou projevila v *Národních listech* cílenou propagací luhačovických lázní.

Milan Kundera v románu *Valčík na rozloučenou* z roku 1972 zachycuje morbidní charakter západočeských lázní způsobený zanedbanou vizáží městské zástavby, zatímco například Miroslav Kapek, spisovatel konformní s normalizačním režimem, ve stejném roce vydává román *S Elvírou v Lázních*, přiživující se na stereotypních nedorozuměních mezi západoněmeckými lázeňskými hosty a Čechy. Atmosféra lázeňských měst se odráží i v současné literatuře, jak Václav Petrbok ilustruje ukázkou ironického líčení Mezinárodního filmového festivalu v Karlových Varech z románu Davida Zábranského *Šternův pokus milovat* (2008).

Autoři publikace věnují pozornost i drastickým událostem, které se na území lázeňských měst odehrály za druhé světové války a po ní, od masakru židů po násilné zpřetrhání přirozených kulturních vazeb německých obyvatel na rodný kraj jejich vysídlením. Další totalita ve rdoušení zdejšího genia loci nezůstala pozadu. Důležitým rozměrem publikace je pak naděje vložená do nových iniciativ a festivalů, díky nimž se po pádu minulého režimu daří region opět oživovat. Například společnost Deutsches Kulturforum östliches Europa si klade za cíl pěstovat dialog mezi národy tím, že současným obyvatelům zemí východní Evropy zprostředkovává kulturní dědictví původního německého obyvatelstva. V tomto duchu si můžeme přát, aby se kniha, kterou společnost vydala, objevila také v českém a třeba i ruském překladu, a tím oslovila co nejvíce čtenářů z oblasti západočeských lázeňských měst a pomohla spolu s nimi oživit historii a ducha míst, kde začali oni nebo jejich předci žít teprve v relativně nedávné době. Publikace Roswithy Schieb a Václava Petrboka je cenným příspěvkem k porozumění regionu skrze jeho dějiny a osobnosti s ním spojené – konec konců k nim patří nejen ti, kdo se sem přijížděli léčit, ale i ti, kdo zde léčili a usilovali o nové léčebné postupy a rozvoj regionu.

Roswitha Schieb / Václav Petrbok: *Literarischer Reiseführer Böhmisches Bäderdreieck. Karlsbad, Marienbad, Franzensbad*. Ve spolupráci s Václavem Petrbokem a Tanjou Krombach. Potsdam: Potsdamer Bibliothek östliches Europa - Kulturreisen, 2016, 361 s.

www.ipsl.cz